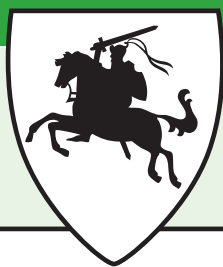

“
SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Partizanai. Pasirinkimo kaina

Minint Kovo 11-ąją, Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dieną, per nacionalinę televiziją bus parodytas Editos Mildažytės dokumentinis filmas „Uosis, Tigras ir Liepsna“, kuriame įamžinti partizanų liudijimai apie pasipriešinimo sovietų okupacijai kovas ir tų kovų nulemtą gyvenimą. Ekrane skambantys partizanų pasakojimai - lyg priesaika ar priminimas, kad net kritiškiausiomis akimirkomis išlieka laisvė pasirinkti: susitaikyti ar kovoti, pasiaukoti ar paaukoti kitą.

R Irena BABKAUSKIENĖ
„Respublikos“ žurnalistė

Į filmo „Uosis, Tigras ir Liepsna“ premjerą, neseniai vykusią Lietuvos kariuomenės Vilniaus įgulos karininkų ramovėje, atėję filmo herojai 95 metų Vytautas Balsys-Uosis ir 93 metų Juozas Jakavonis-Tigras negalėjo nežavėti. Jokių skambių frazių apie meilę Tėvynei, auką ir pan. Jie tiesiog pasakoja apie savo ir bendražygių kovą bei gyvenimą po jos. Tremtį, panieką ir persekiojimus ištvėrę filmo herojai šiandien nieko neteisios, nekeikia, nejuodina. Trečioji filmo herojė 93 metų Julija Žibutienė-Liepsna, gyvenanti netoli Kražių Kelmės rajone, filmo pristatyme nedalyvavo.

Uosis. Sprendimą lėmė tėvo žodžiai

1944 metais sovietams Lietuvoje pradėjus antrąją okupaciją ir paskelbus prievartinę jaunų vyrų mobilizaciją, jaunimas atsidūrė kryžkelėje: stoti į sovietų armiją ar pradėti partizaninį karą. Balsių šeimoje buvo 4 sūnūs. „Šaukimus gavome dviese: aš, vyriausias sū-

nus, ir brolis Zigmąs. Tėvelis iškart pasakė: geriau žūkite kovodami savo žemėje, negu gindami okupantų interesus, - apie apsisprendimą lėmusius tėvo žodžius pasakojo V.Balsys-Uosis. - Sodyboje, kurioje gyvenome, tėvelis padėjo iškasti bunkerį. Susibūrusiam vietinių kaimų jaunimui vadovavo Lietuvos puskarininkis Jonas Misevičius. Bunkerius kasėme Kazlų Rūdos masyve“.

Tauro apygardoje partizanavęs J.Balsys-Uosis prisiminė skaudžią partizanų būrio išdavystę 1945-ųjų naktį iš birželio 12-osios į 13-ąją. „Keturiolika vyrų iš mūsų stovyklos atėjome į mano tėviškę Kluoniškių kaime norėdami perdienavoti, nes buvo numatyta naktį persikraustyti į kitą bunkerį, - pasakojo Uosis. - Garnizono kariai ir enkavėdistai apsupo mūsų sodybą ir iš padegamųjų kulkų uždegė trobesius. Kautynių metu žuvo 5 vyrai, tarp jų ir mano brolis Viktoras, kuriam tebuvo vos 17 metų. Man pavyko pabėgti, tėvai taip pat pabėgo, bet tėvų namai buvo sudeginti.“

Ramiai gyventi negalėjo ir Uosio brolis Kazimieras. Nors ir pasikeitęs tėvo vardą, studentauti

► Vytautas Balsys-Uosis ir Juozas Jakavonis-Tigras filmo pristatyme

Kaune jis nebegalėjo - patraukė į Jurbarką, kur mokytojavo amatų mokykloje. „Vieną naktį stribai suėmė jį ir kankino - dėjo lanką ant galvos ir veržė. Paskui su sutraiškinta kaukole paleido. Brolis dar sugebėjo paršliaužti, papasakojo draugui, ką su juo padarė. Ir numerė“, - apie dar vieno brolio netektį pasakojo Uosis.

Sovietams į rankas po trejų me-

tų partizanavimo pakliuvo ir pats Uosis, kurį išdavė vieno su juo partizanavusio vyro brolis. Po tardymų ir kankinimų gavo 10 metų ypatingo režimo ir dar 10 metų tremties. Į Lietuvą grįžo 1966 metais.

Tigras. Devyniolikmečio priesaiką priėmė kunigas

Juozas Jakavonis-Tigras buvo partizanų vadų Adolfo Ramanaus-

ko-Vanago ir Juozo Vitkaus-Kazimieraičio ryšininkas, jo tėvų sodyboje Kasčiūnų kaime, Varėnos rajone, buvo vadų bunkeris, o aplinkiniuose miškuose įrengtos ir kitos partizanų slėptuvės. Jakavonių sodybos bunkeryje-vadavietėje buvo leidžiamas pagrindinis partizanų laikraštis „Laisvės varpas“. J.Jakavonis, paklaustas, kas paskatino tapti partizanu, pasakojo: „1944 metais mūsų krašte mokytojavo generolas Teodoras Daukantas, vėliau subūręs jaunimą. O per mišias kunigas kalbėjo: „Mieili dzūkai, statykite kryžius, nes tik kryžiai bylos apie pabaigą, kai užeis raudonasis teroras, bus išdraskyti namai“. Jis mus, sutikusius prisijungti prie rezistencinio sąjūdžio, prisaikdino. Tokių prisiekusių iš mūsų kaimo buvo 9. Tą priesaiką mes davėme maždaug birželį, o jau liepos 14-ąją užėjo rusai. Iškart, po kelių dienų, gavau šaukimą stoti sovietų kariuomenėn. Tėvas sakė: neik, kaip eisi, juk prisiekei Lietuvai. Man buvo 19 metų.“

Enkavėdistų ir vietinių sribų sučiuptas J.Jakavonis perėjo Merkinės, Varėnos, Vilniaus KGB rūsių pragaro ratus, bet draugų, partizanų vadų neišdavė. Nuo 1946 m. iki 1959 m. Tigras praleido sovietų lageriuose. Grįžęs į Lietuvą, kaip ir dauguma kitų partizanų, atsidūrė dar vienoje tremtyje: ilgai negalėjo prisiregistruoti, gauti darbo.

INTERVIU

► Tai buvo doros principais konstruotas karas

- Kas partizanų pasakojimuose jums asmeniškai sukėlė daugiausia emocijų? - „Respublika“ paklausė dokumentinio filmo „Uosis, Tigras ir Liepsna“ autorės EDITOS MILDAŽYTĖS.

- Viskas labai jautru. Bet pagrindinis dalykas - tai buvo doros principais konstruotas karas. Žmonės žinojo, už ką jie kovoja. Už savo šalį, už tai, kas atimta, bet yra visų širdyse. Prisipažinsiu, aš pati atradau naujas sąvokas, kad faktinis to meto Lietuvos vadovas buvo Antanas Sniečkus, bet teisėtas vadovas buvo partizanų vadas generolas Jonas Žemaitis-Vytautas. Ir žmonės, turėdami tokias moralines nuostatas, gyveno paraleliniame pasaulyje. Daug žmonių daugybę metų gyveno tame paraleliniame pasaulyje, kuris jiems buvo tikras.

Filmo herojus Uosis palieka sukrečiantį įspūdį - tokio tvirtumo (visomis prasmėmis) žmogų sunku surasti. Dvasios stiprybė žavi ir Tigras, 93 metų Julija-Liepsna. Jie nuo pat jaunystės iki gilių senatvės turbūt nė dienos sau nemelavo.

Kurdama filmą, iš pradžių galvojau, kad gal reikėtų kviestis ekspertų, tyrėjų, kurie apibendrėtų pokario kovų laikotarpį. Paskui supratau - nereikia jokių tyrėjų komentarų. Kur kas paveikiau yra patys per visa tai perėję žmonės, ką jie sako, ką jie daro. Tai

labai tikra. Norėjau išsiginčyti, kad liktų tik pasakojimo paprastumas, tai yra apie save ir savo gyvenimą pasakotų patys partizanai.

- Ar jų pasakojimuose atsiskleidė tai, kad apsisprendimas išeiti į mišką ir kovoti su žymiai gausenėmis sovietų pajėgomis buvo tolygus apsisprendimui mirti, kai artimieji anksčiau ar vėliau pamatys tave ant miestelio grindinio?

- Jie visi tą žinojo. Kad eina mirti. Ir neturėjo jokių iliuzijų. Sakome, didvyrių nėra. Jie yra. Jie atsitiktinai liko gyvi, nes visi kiti - palaidoti (pokario kovose žuvo apie 20 tūkst. partizanų - red. past.). Ir jau nebekalbės. Todėl turime išklausti likusių gyvųjų liudijimus.

- Kas jus pastūmėjo imtis pokario kovų temos?

- Galbūt toks impulsas buvo partizano dukra Rūta Balsytė. Kai ji atsitiktinai papasakojo, kad jos tėtis yra partizanas, pagalvojau, kodėl niekada negirdėjau apie partizaną V.Balsį-Uosį, kodėl mes apskritai tiek mažai žinome apie juos. Nors mano pačios senelis yra Lietuvos policininkas, ir ta Lietuvos karininkijos tema visada buvo arti. Galų gale, kai maža buvau ir augau Marijampolėje, atsimenu, kaip kalbėdavau, kad kažkas nupirko

► Edita Mildažytė su partizano dukra Rūta Balsyte

sodybą ir rado bunkerius joje. Visa tai dar yra ir mano gyvenimo uodega, vaikystės uodega - aš dar atsimenu aidus viso to, kas vyko.

- Ar su partizaniais kalbėjote apie tai, kad ir šiandien įvairiai vertinamos pokario kovos, kad buvo ir kita pusė?

- Yra ta kitoji pusė. Suprantu - vyko karas. Tai nebuvo pasivaikščiojimas parke. Ir žmonėms, kurie norėjo paprasčiausiai gyventi ir auginti savo vaikus, buvo visiškai nesvarbu, kokioje Lietuvoje - laisvoje ar nelaisvoje - būti. Jie neturėjo jokių idealų, tiesiog norėjo paėsti. Ir norėjo, kad jiems nemaišytų esti. O partizanai trūkdė. Tuos žmones galima supras-

ti. Mano senelis Kazimieras Mildažis, dirbdamas girininku ir eiguliu, 30 metų išvaikščiojo tame miške, kur vyko pats žinomiausias partizanų mušis - Kalniškės mušis. Iki pat partizaninio karo pabaigos Suvalkijos partizanai laikėsi tuose miškuose. Mano senelis sakydavo: iš vakaro - stribai, iš ryto - žalieji. Arba iš ryto - stribai, vakare - broliukai. Jis buvo išmintingas žmogus ir sugebėjo visą šį laiką išvaikščioti tame miške, nes turėjo idealų. Ir aš užaugau namuose, kur visada buvo tų idealų. O buvo žmonių, kuriems tiesiog reikėjo išgyventi. Galų gale, manau, kad visko buvo ir su tais partizaniais, juk niekas neklonavo jų pagal dieviškumą, nerinko pagal dieviškąjį laipsnį. Aš sutikau padorius žmones, bet gal buvo ir nepadorių. Visko galėjo būti. Čia kaip kariuomenėje, dar nieko nereiškia, kad kareivį drausmina statutas, kai kas jo ima ir nesilaiko. Galų gale, kiek jų buvo perrengtų ir veikusių partizanų vardu. Matėme šį sovietų metodą dabar Ukrainoje.

- Kalbinote daugiau partizanų, bet filmui pasilikote tris. Kodėl?

- Dar prieš filmavimą pasikalbėjau su daugeliu. Ir pasidarė aišku, kad nėra skirtumo, kiek jų apklausė - beveik visi pagal tam tikrus aspektus papasakos tą pačią istoriją. Žinoma, kiekvienas skirtingą, nes skausmas kiekvienam yra skirtingas ir kova buvo skirtinga.

Bet kai kas buvo ir yra visiškai tipiška, kuo rėmiausi šiame filme. Visose istorijose yra tai, kad tėvai pasiuntė savo vaikus į mišką. Šeima. Visose trijose istorijose yra tas pats: man tėvelis pasakė, tėvelis kasė bunkerį, mane palaimino. Toliau - krikščionybė, katalikybė: kunigas mus palaimino, mes prisiekėme, bažnyčia mus lydėjo. Kitaip sakant - Dievas su mumis. Ta kova buvo absoliučiai teisi. Ir trečias dalykas - jų moralinės nuostatos. Visi šie žmonės, išskyrus V.Balsį, kuris gyvena kooperatiniame bute, šiandien gyvena toje pačioje tėviškėje, iš kurios buvo ištremti ir į kurią sugrįžo. Nieko kito jie neieškojo. Nei užsienių, nei kažkokių turtų ar dar kažko.

- Grįžo, bet iš pradžių nebuvo itin svetingai sutikti - sunku buvo prisiregistruoti, rasti darbą.

- Aš nekalbėsiu, kaip neteisingai mes ir dabar elgiames su tais žmonėmis. Apie tai galima būtų atskirą temą išplėtoti. Nenorėčiau plėstis, bet prasitarsiu, ką galvoju. Mano mama dirba buvusioje spec.ligoninėje, kur ir šiandien turbūt gydomi ta nomenklatura, kuri juos persekiojo, o laisvės kovotojais, kai jiems reikia kvėpavimo aparato, pavyzdžiui, praradus sveikatą sovietų šachtose, pasirūpina tik „Bėdų turgaus“ fondas. Štai ir atsakymas. Turime pergaltoti savo gyvenimą ir tai, apie ką mes čia kalbame.

NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2019

2019 metų NACIONALINĖS VERTYBĖS pristatomos šeštadieniais „Žalgirio“ nacionalinio pasipriešinimo judėjimo priede su „Respublika“. Rašykite ir Jūs! NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2018, A.Smetonos g. 2, Vilnius LT-01115, arba el.paštu redaktorius@respublika.net. Tel. (8-5) 212-35-25

Kunigas, stačės Lietuvos valstybės pamatus

Liudvinavo bažnyčios šventoriuje ilsisi iškilus dvasininkas filosofas ir visuomenės veikėjas kun. dr. Vincas BARTUŠKA (1881 01 09 - 1956 01 28), kurio nuopelnai kuriant Lietuvą - ypač ryškūs.

Romas BACEVIČIUS

V.Bartuška (Bartoškevičius) gimė Magdalenos Kasakaitytės ir Vincento Bartoškevičių šeimoje, Kazliškių kaime, Šunskų parapijoje, sodyboje, iš kurios jau buvo kilę du kunigai - tėtės brolis Juozas ir senelio brolis. Šeimoje augo dar du broliai ir trys seserys. Vincas lankė šalia namų esančią pradžios mokyklą, o 1893-1898 metais mokėsi Marijampolės gimnazijoje. Paskui įstojo į Seinų kunigų seminariją.

Seinų kunigų seminariją V.Bartuška baigė 1903 metais, o 1904 m. vasario 28 dieną buvo iššventintas kunigu.

Kun. dr. V.Bartuškos sūnėnas, jo brolio Baltramiejaus sūnus, Marijampolėje gyvenęs apaštalinis protonotaras prof. dr. Vincas Bartuška pasakojo, kad iššventintas kunigu jo dėdė Vincas pirmiausia buvo paskirtas vikaru į Kaimelį. Keletą mėnesių pabuvęs Kaimelyje, dar pusantų metų padirbėjo Ilguvoje. Čia ne kartą apie Lietuvos likimą kalbėjosi su Ilguvos dvaro savininku Mlynarskiu, kuris sulenkėjusių Lietuvos kunigaikščių ir bajorų žemes laikė lenkų žemėmis, o į lietuvius žiūrėjo kaip į lenkų priešus. Toks jo priešiškas nusistatymas Lietuvos atžvilgiu kunigą karo metais žadino labiau domėtis Lietuvos likimu. Su tokiomis mintimis kun. V. Bartuška vyskupo buvo išleistas studijuoti filosofijos Fribūro (Šveicarija) universitete. Čia jis studijavo 1905-1911 metais.

Šveicarijoje kun. V.Bartuška daug bendravo su vokiečių banko vicedirektoriui Juliumi Hofmanu. Jis buvo gerai susipažinęs su Vokietijos kolonijų padėtimi, papasakojo apie jos ateities planus būti galinga valstybe. Kunigas bijojo Vokietijos įsigalėjimo Lietuvoje ir maldose prašė Dievo, kad neišsipildytų jos noras valdyti pasaulį. Jei Vokietija pasiektų savo tikslą, lietuviai sutirptų vokiečių jūroje.

1910 metais kun. V.Bartuška keliems mėnesiams studijų reikalais buvo nuvažiavęs į Petrapilį. Čia jam teko ir katalikų darbininkų dvasios reikalais pasirūpinti, sekmdieniais jiems šv. Mišias aukoti. Ten suprato, kad rusai tebesvajoja apie savo šalies didybę ir mano, kad yra nuskrūstę, nes netekę kai kurių teritorijų, sakydavo, kad dar XV a. Vilnius buvęs rusiškam miestui. O Gedimino, Algirdo ir Vytauto ainiai tirpsta rusų jūroje.

Svajojo apie Lietuvą, atsidūrė JAV

1911 metais kun. V.Bartuška Fribūre apsigynė disertaciją ir gavo filosofijos daktaro laipsnį. Baigęs mokslus Šveicarijoje, turėjo vilties

► Tautos Tarybos delegatai dr. Jonas Bielskis ir kun. dr. Vincas Bartuška 1916 metais

grįžti į Tėvynę ir, kaip yra rašęs savo atsiminimuose, „dirbti savo brolių garbei, Lietuvos galybei ir didybei“, tačiau vis dėlto netrukus išvyko į JAV, Pensilvaniją, kur tapo Mount Karmelio lietuvių parapijos klebonu.

Netrukus atskriejo žinia apie Europoje prasidėjusį karą. Politika Amerikos lietuviams prieš karą nerūpėjo, nes nebuvo nė vienos draugijos, kurios tikslas būtų buvęs visomis galimomis priemonėmis kovoti už Vilniaus seime paskelbtą Lietuvos autonomiją. Vis dėlto daugeliui patriotų kilo klausimas, kas bus su Lietuva? Prasidėjo ginčai ir susirašinėjimai, kol galiausiai nuspręsta 1914 m. spalio 21 d. sušaukti Amerikos lietuvių organizacijų politinį seimą Čikagoje. Seimas tarėsi tris dienas, buvo visokių siūlymų. Kun. V.Bartuška asmeniškai siekė neutralios, kitų valstybių garantuotos nepriklausomos Lietuvos valstybės.

Politiškai Lietuvos klausimams svarstyti ir Amerikos lietuvių politinei sąmonei ugdyti Čikagos seimas nutarė steigti Tautos tarybą ir įkūrė Tautos Fondą, kuris turėjo rūpintis pašalpos teikimu nukentėjusiems nuo karo ir propaganda sukurti naują Lietuvos valdžią. Kun. V.Bartuška nuolat ragino JAV lietuvius siekti Tėvynės laisvės, o jai laimėti siūlė aukoti Tautos Fondui.

1916 metais nuspręsta ką nors pasiūsti į Lietuvą išsiaiškinti padėtis. Į Lietuvą vykti turėjo kun. V.Bartuška ir dr. J.Bielskis. Reikėjo gauti kelionei reikalingus leidimus iš rusų ir vokiečių ambasadorių. Nebuvo aiškus vokiečių ambasadoriaus nusiteikimas dėl Rusijos piliečių (kuriais abu lietuviai buvo) įsileidimo į Vokietiją. Juk karo metu tokios kelionės buvo suprantamos kaip šnipinėjimas. Lietuvių bičiuliai tvirtino, kad vokiečiai jų neišleis į Lietuvą ir atkalbinėjo važiuoti. Mount Karmelio parapijiečiai buvo įsitikinę, kad jų klebonas jau niekada negrįš atgal.

Kelionė į Lietuvą

1916 m. kovo 16 d. abu išplaukė į Lietuvą. Pirmasis sustojimas buvo Kirkvalde (Anglija), po to Kopenhagoje, Stokholme, Berlyne. Galiausiai traukiniu, „grožėdamiesi“ pro langą griuvėsių vaizdais, lyg šešėliais po jais slankiojančiais žmonėmis, atvyko į Kauną. Okupacinė valdžia ilgai negalėjo patikėti, kokiū būdu buvo galima iš JAV patekti į Lietuvą ir grėsi juos galinti areštuoti.

Tada abu nusprendė vykti pas vokiečių civilinės valdžios Lietuvai ir Kuršiai atstovą kunigaikštį Izenburgą von Birstein prašyti leidimo laisvai pasidairyti po Lietuvą ir iširti padėti. Dešinioji jo ranka Mohl Bartuškos ir Bielskio paprašė raštu pateikti jų planus ir vykdymo būdus.

Dvi savaitės, praleistos Kaune, leido susidaryti tikrą vaizdą apie Lietuvą. Lietuvoje tada buvo galima kalbėti lenkiškai ar vokiškai, o lietuviškai - draudžiama. Tas draudimas galiojo net vaikams. Tačiau mokyklose buvo dėstoma lietuvių kalba, nors vokiečių kalbai buvo teikiama privilegija. Kun. V.Bartuška aplankė išdegintą tėviškę. Tėvai ir brolis Baltramiejus stebėjosi ir džiaugėsi netikėtai išvydę sūnų klajūną. Paskui jis aplankė Vyšniaulaukyje gyvenusią seserį, Pilviškis, Sasnavą, Gižus, Marijampolę, Liudvinavą, Kalvariją, Keturvalakius, Vilkaviškį, Naumiestį. Sužinojo lietuvių nuomonę apie vokiečius ir išgirdo apie jų daromas šunybę. Ne tik kaimo žmonės, bet ir likusi inteligentija aiškino, ką privalo daryti Amerikos lietuviai, kad sušelpų vargstančią Tėvynę ir padėtų jai gauti laisvę. Niekas nenorėjo vokiečių viešpatavimo Lietuvoje. Nepažeidžiamas buvo ir rusų grįžimas.

Vilniuje kun. V.Bartuška apsilankė pas arkivyskupijos administratorių kun. K.Michelkevičių, prašydamas jo pasirašyti Lietuvos kunigų laiške popiežiui Benediktui XV, kad šis paskirtų lietuvių dieną pasaulio katalikų bažnyčiose.

1916 m. gegužės 24 d. kun. V.Bartuška išvyko tvarkyti reikalų

į Berlyną. Grįžęs į Kauną, už nelegalų laiško rašymą, ryšių su žmonėmis palaikymą ir lankymąsi be valdžios leidimo įvairiose Lietuvos vietose, trims dienoms buvo pasodintas į kalėjimą bei nubaustas 1000 markių bauda. Tačiau netrukus vokiečiai kunigą paleido, nes norėjo dalyvauti Pasaulio pavergtųjų tautų kongrese ir bijojo būti jį nepakviesti. Vėliau Berlyne vokiečių pareigūnai atsiprašinėjo ir siūlė kunigui prašmatniausią viešbutį bei automobilį, pasisvečiuoti ilgiau, susipažinti su šalies kultūra.

► Kun. Vincas Bartuška asmeniškai siekė neutralios, kitų valstybių garantuotos nepriklausomos Lietuvos valstybės

1916 m. birželio 27-29 d. Šveicarijoje, Lozanoje, vyko Pavergtųjų tautų kongresas, kuriame dalyvavo 27 tautų atstovai. Jame kun. dr. V. Bartuška perskaitė Lietuvos visiškos nepriklausomybės reikalavimą.

Netrukus kun. V.Bartuška nuvyko į Romą ir aplankė popiežių Benediktą XV. Jam įteikė Lietuvos kunigų prašymą paskirti lietuvių dieną pasaulio katalikų bažnyčiose. Tiesa, prieš tai jį buvo aplankęs Martynas Yčas, kuris agentūroms klaidingai pranešė, kad Šventasis Tėvas tokią dieną jau paskelbė. Iš tiesų, po M.Yčo apsilankymo Popiežius tik buvo pažadėjęs remti lietuvius, tačiau jis lietuvių neskyrė nuo lenkų ir visa parama būtų atitekusi lenkams. Benediktas XV kun. V.Bartuškai sakė, kad duodami aukas lenkams pasaulio katalikai manė šelpiantys ir lietuvius. Kunigui teko gelbėti padėti ir papasakoti Šventajam Tėvui apie tikrąją lietuvių situaciją. Tada Benediktas XV pažadėjo skirti lietuvių dieną.

Po šios misijos kun. dr. V.Bartuška su dr. J.Bielskiu turėjo grįžti į JAV, bet po metų jis vėl grįžo į Europą, dalyvavo Šveicarijoje vykusio-

se Tautos tarybos ir kitokiose konferencijose, ne kartą buvo jų vicepirmininku, sekretoriumi. 1917-1918 metais kunigas dirbo Šveicarijoje, Lietuvių informacijos biure Lozanoje, buvo Amerikos Lietuvių Tarybos pasiuntinys Europoje. Jis daug nuveikė demaskuodamas lenkų, siekusių įrodyti, kad reikia atkurti Didžiąją Lenkiją nuo Baltijos iki Juodosios jūros, užmačius.

Vėl Tėvynėje

Karui pasibaigus, kun. V.Bartuška sugrįžo į Lietuvą, apsigyveno Klaipėdoje, leido politikos ir satyros laikraštį „Žaibas“, kuris netrukus buvo uždraustas. Paskui dar kuriam laikui buvo nuvykęs į JAV. Vėl sugrįžęs į Lietuvą, 1926-1928 metais ėjo pėstininkų pulko kapeliono pareigas, atliko kitus kunigui skirtus darbus.

Kun. dr. V.Bartuška yra parašęs knygas „Kelionė Lietuvon Didžiojo karo metu“ (1918) ir „Lietuvos nepriklausomybės kryžiaus keliais. Kritiškas 1914-1919 metų įvykių ir asmenų įvertinimas“, atskiru leidiniu išspausdino savo disertacijos santrauką, ketelį brošiūrų.

Naciams užgrobus Klaipėdos kraštą, garbusis kunigas iš čia buvo išvarytas, jo namas atimtas, tad teko apsigyventi Kaune, išsinuotomame bute. Po karo, vėl sugrįžus sovietams, kun. V.Bartuškaiti neliko vietos ir Kaune. Tada jis išvyko pas gimines, 1947 metų vasarą apsigyveno Netičkampyje, pas brolių Joną, paskui persikėlė į Liudvinavą pas savo seserį.

1947-ųjų rudenį į Sibirą buvo ištremtas kunigo brolis Baltramiejus su žmona ir sūnumi, 1948-aisiais - brolis Jonas su žmona, dukra ir dviem sūnumis. 1949 metais septynerius metus kalėjimo gavo kunigo brolio Jono sūnus Jonas. 1951 metais ištremtas ir brolio Baltramiejaus sūnus Juozas su šeima. Buvo ištremta ir sesuo Liorentienė. Pats kunigas tremties išvengė galbūt todėl, kad buvo daug nukentėjęs nuo vokiečių, o ir savo knygoje apie 1914-1919 metų kovas dėl Lietuvos nepriklausomybės kritiškų žodžių vokiečiams negailėjo.

Kun. V.Bartuška paskutinės gyvenimo dienas leido pas Liudvinavo kleboną kun. Juozą Matulaitį. Jis mirė 1956 m. sausio 28 d. ir buvo palaidotas Liudvinavo bažnyčios šventoriuje.

Kaip pasakoja vyresni Liudvinavo gyventojai, kun. V.Bartuška, aukodamas šv. Mišias, per pamokslą, nebijodavo kalbėti apie Lietuvos istoriją, aukštindavo Tautos didvyrus, gėdindavo komunistus ir ateistus.